WIKIPEDIA

Bosanski jezik

Bosanski jezik je južnoslavenski standardni jezik zasnovan na štokavskom narječju koji koriste uglavnom Bošnjaci, ali i značajan broj ostalih osoba bosanskohercegovačkog porijekla.

Bosanski je službeni jezik u Bosni i Hercegovini,[7] uz srpski i hrvatski, a regionalni na Kosovu[8] i u Sandžaku (Srbija[9] i Crna Gora[10]).

Prema popisu iz 2013, 1.866.585 stanovnika u Bosni i Hercegovini govori bosanskim jezikom, što predstavlja 52,86% ukupnog stanovništva Bosne i Hercegovine.[1] Osim toga, u Srbiji ovim jezikom se služi 138.871 stanovnik[2], Crnoj Gori 33.077,[3] Hrvatskoj 16.856,[4] Kosovu 28.898[6] i Zapadnoj Evropi i Sjevernoj Americi 150.000 stanovnika, te neutvrđen broj iseljenika u Turskoj (neki izvori pretpostavljaju 100.000 do 200.000 govornika; na popisu stanovništva u Turskoj 1965. godine 17.627 osoba navelo je bosanski kao maternji jezik, 2.345 osoba navelo je bosanski kao jedini jezik kojim govore, a 34.892 osobe navele su bosanski kao drugi jezik kojim se najbolje služe).[11]

Pisma bosanskog jezika su latinica i ćirilica, mada se ćirilica sve slabije koristi. Historijska pisma su bosančica i arebica.

Nauka koja se bavi bosanskim jezikom naziva se bosnistika.

Bosanski jezik	
bosanski / босански	
Države govorenja	Bosna i Hercegovina (1.866.585 - 52,86%)[1] Srbija (138.871)[2] Crna Gora (33.077)[3] Hrvatska 16.856[4] Slovenija (oko 50.000) Sjeverna Makedonija (17.018)[5] Kosovo (28.989)[6] ostatak svijeta (oko 500.000)
Regije govorenja	Balkan
Broj govornika	Približno 3 miliona
Rang	nije u prvih 100
Jezička porodica	indoevropski slavenski južnoslavenski štokavsko narječje **bosanski**
Službeni status	
Služben u	Bosna i Hercegovina
Regulatori	Univerzitet u Sarajevu
Jezički kod	
ISO 639-1	bs
ISO 639-2	bos
ISO 639-3	bos (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=bos)
Također pogledajte: Jezik | Spisak jezika	

Sadržaj

Osobine

Bosanski jezik spada u vrstu tonskih jezika koji se u lingvistici nazivaju jezici s tonskim akcentom, a za njega je karakteristično postojanje dvaju tonova (silazni i uzlazni) i dviju vokalnih dužina (kratak i dug vokal). Jednosložne riječi mogu imati samo silazni ton, mada im vokal može biti i kratak i dug.[12]

Sistem dijalekata

Bosanski jezik je sistem četiri dijalekta štokavskog narječja: zapadnobosanski, istočnobosanski, istočnohercegovački i zetsko-južnosandžački. Udio govornika bosanskog jezika u ostalim dijalektima štokavskog narječja (npr. novoštokavski ekavski (*šumadijsko-vojvođanski*) i nenovoštokavski ekavski (*kosovsko-resavski*) dijalekt) je zanemariv. Zbog procesa jezičke asimilacije, akulturacije i migracija kao posljedica posljednjeg rata, gotovo nemoguće je odrediti tačan broj i raspored govornika pojedinog dijalekta.

Zapadnobosanski dijalekt (*novoštokavski ikavski*) koristi stanovništvo u zapadnoj, srednjoj i južnoj Bosni (Travnik, Bugojno, Zenica, Livno) i na sjeveru Hercegovine. Ovaj dijalekt unutar štokavskog narječja koriste Bošnjaci i Hrvati.

Istočnobosanski dijalekt (*šćakavsko-ijekavski*) koriste stanovnici širokog pojasa od Sarajeva na jugu do Tuzle na sjeveru, sa centrima u Sarajevu, Kladnju, Brezi, Srebreniku, Tuzli, Zavidovićima, Olovu, Visokom, Fojnici, Kaknju. Ovaj dijalekt unutar štokavskog narječja koriste Bošnjaci i Hrvati.

Istočnohercegovački dijalekt (*novoštokavski ijekavski*) koriste Bošnjaci u području srednje i istočne Hercegovine (Čapljina, Stolac, Nevesinje), istočnoj Bosni (Goražde, Višegrad, Rogatica), te u većem dijelu Crne Gore i dijelu Srbije (Nikšić, Pljevlja, Prijepolje), kao i stanovnici većih gradova (uključujući i one protjerane iz gradova kao Teslić, Prijedor, Banja Luka, Doboj, Zvornik, Vlasenica). Ovaj dijalekt unutar štokavskog narječja koriste Bošnjaci, Srbi, Crnogorci i Hrvati.

Zetsko-južnosandžački dijalekt (*nenovoštokavski ijekavski*) koriste stanovnici istoka Crne Gore i jugozapada Srbije (Podgorica, Bijelo Polje, Novi Pazar). Ovaj dijalekt unutar štokavskog narječja koriste Bošnjaci, Crnogorci i Srbi.

Historija

Commons ima datoteke na temu: **Historija bosanskog jezika (https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:History_of_the_Bosnian_language?uselang=bs)**

Postanak i historijski razvoj standardnog jezika neke zajednice, u ovom slučaju nacionalne zajednice Bošnjaka, uveliko zavisi od samodefinicije te zajednice, ili profila i vida narodnosne kristalizacije. U slučaju bošnjačke nacije nekoliko činilaca odigralo je važnu ulogu:

- jezički temelj te zajednice jest zapadnoštokavski idiom kakav se profilirao tokom tri stoljeća uoči osmanlijskog osvajanja
- utjecaj islamsko-orijentalne kulture, te leksičkih osobina orijentalnih jezika (arapskog, turskog i perzijskog) snažno su obilježili bosanski jezik na različite načine u različitim vremenima
- relativna zakašnjelost nacionalne emancipacije Bošnjaka u odnosu na srpsku i hrvatsku imala je za posljedicu da se bosanski jezik, kao standardni jezik, ili propisani jezički sistem, sporo odvajao od "srpsko-hrvatske" jezičke matrice, kakva je nametana u 20. stoljeću
- za razliku od Hrvata i Srba, Bošnjaci su imali i jednu dosta značajnu prednost: dijalekatsku uravnoteženost. Ako se posmatra dijalekatska situacija Srba, a pogotovo snažne regionalno-dijalekatske centrifugalne tendencije kod Hrvata, tada se može reći da je u dobroj mjeri nivelirana situacija, kad je riječ o narječju kojim govore Bošnjaci, predstavljala pozitivan element za jezičku unifikaciju.

Naziv bosanskog jezika u književnim i historijskim izvorima

Bošnjaci svoj maternji jezik imenuju najčešće bosanskim. I ne samo oni, nego i njihovi susjedi često su ga imenovali tako (najčešće Hrvati), i u Bosni i Hercegovini i izvan nje, o čemu svjedoče brojna djela, dokumenti, te putnici kroz Bosnu i Hercegovinu i druge krajeve.

Slijede neka svjedočanstva, argumenti, činjenici i primjeri:

- Bošnjaci su ostali vezani za svoj jezik i od kraja 15. do početka 20. stoljeća stvaraju književna djela i na orijentalnim jezicima. Blizu tri stotine stvaralaca u tom periodu ostavilo je raznorodna djela, najvećim dijelom na turskom, arapskom i perzijskom jeziku. Na turskom jeziku stvorena je lijepa književnost, od epskih pjesama iz najranijeg vremena preko bogate lirike i proze. U tim djelima jezik žitelja Bosne nazivan je bosanskim. Više od stotina tih autora dodalo je svom imenu odrednicu Bosnavi/Bosnali/Bosnjak/Bosanac, koja signalizira njihovu golemu i trajnu vezanost za maticu Bosnu. U četiri vijeka osmanlijske vladavine uočavaju se tri razvojna toka. Prvi je pisana aktivnost na narodnom jeziku i bosančici. Drugi je stvaralaštvo na turskom, perzijskom i arapskom jeziku. Treći, alhamijado-literatura, književna tvorevina na narodnom jeziku i arapskom pismu. Bosanska kurzivna ćirilica ili bosančica koja je nastala u Bosni kao posebno pismo, upotrebljava se kao svjetovno pismo i igra najvažniju ulogu u očuvanju kontinuiteta slavenske pisane riječi među bosanskim stanovništvom. Ovo pismo njeguje se na dvorovima sandžakbega, kao i ranije kada su bosanski vladari u srednjem vijeku pisali njime, a igra veliku ulogu i u diplomatskim kontaktima sa evropskim zemljama. Većina srednjovjekovne korespodencije na prostorima Bosne i Hercegovine je pisana bosančicom. Na Porti (u Stambolu) se govorilo "bosanskim" kao diplomatskim jezikom. Bosanski begovi dugo vremena su u prepiskama sa Dubrovačkom Republikom i drugim susjednim zemljama služili bosančicom, koja se nazivala i "begovo pismo" ili "begovica", a bila je raširena i u privatnoj prepisci. Njome su se koristile i susjedne zemlje. Čak se neki tekstovi na turskom jeziku pišu tim pismom, što govori o dubokim korjenima ćirilične tradicije u Bosni. Djela na orijentalnim jezicima su mnogobrojna, ali sve više se i u njih unosi duh narodnog poetskog jezičkog bića i izraza kao što je to slučaj u poeziji D. Bajezidagića (umro 1566/[[1603), M. Nerkesije Sarajlije (oko 1584-1635), D. Mezakije (umro 1676/1677), A. Rizvanbegovića-Stočevića (1839-1903), H. Rizvanbegovićeve (1845-1890).

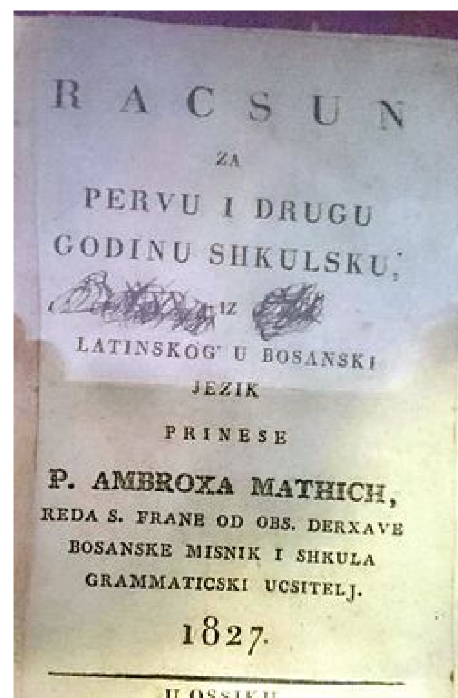

Bosansko-turski rječnik iz 1631.

- Naziv bosanski nije uobičajen samo kod onih koji su stvarali na orijentalnim jezicima (dovoljno je pogledati Ljetopis Mula-Mustafe Bašeskije) nego i kod Bošnjaka koji su pisali alhamijado književnost (Španska kovanica *al agami*=stran, tuđ, bukvalno: strana književnost). Dok je turski jezik bio jezik administracije, službeni jezik, perzijski je dominirao u pjesništvu, a arapski je bio jezik vjere i nauke. Oni koji su se htjeli afirmisati bilo u politici, vojsci, umjetnosti, nauci - morali su da poznaju te jezike. Međutim ti jezici nisu nikada ušli u šire mase i nisu uticali na njegovanje svog maternjeg bosanskog jezika. Dovoljno je spomenuti ovdje samo Muhameda Hevaiju Uskufiju.
- Konstantin Filozof (pisac s kraja 14. i početka 15. stoljeća) u spisu "Skazanie izjavljeno o pismeneh" spominje bosanski jezik uz bugarski, srpski, slovenski, češki i hrvatski.
- Jedan od najstarijih spomena bosanskog jezika imamo u notarskim knjigama grada Kotora: 3. jula 1436, mletački knez u Kotoru kupio je petnaestogodišnju djevojku "bosanskog roda i heretičke vjere, zvanu bosanskim jezikom Djevenu".
- Ninski biskup u Peri pisao je 1581. fra J. Arsenigu "bosanskim jezikom".
- U djelu Jeronima Megisera "Thesaurus polyglotus" (Frankfurt na Majni, početak 17. stoljeća) spominju se uz ostale govore (dijalekte): bosanski, dalmatinski, srpski, hrvatski.
- Bosanskim jezikom su ga zvali (uz: slovinski, ilirički/ilirski, ponekad i hrvatski) i mnogi pisci od 17. stoljeća naovamo: Matija Divković: "Bošnjak rođen u selu Jelaskama sjeverno od Vareša koji je pisao dobrim narodnim jezikom svoga kraja"; Stjepan Matijević, Stjepan Margitić, Ambroz Matić, Luka Dropuljić, Ivan Franjo Jukić (Slavoljub Bošnjak), Martin Nedić, Anto Knežević itd.
- Duvanjski biskup fra Pavle Dragičević 1735. piše da u Bosni ima devet svećenika koji u vršenju vjerskih obreda ispomažu "bosanskim jezikom", jer ne razumiju dobro crkvenoslavenski. Dodaje da je učenim katolicima u razgovorima sa pravoslavcima dovoljno da poznaju bosanski jezik.
- Evlija Ćelebija, osmanski putopisac iz 17. stoljeća, u poglavlju "jezik bosanskog i hrvatskog naroda" svog čuvenog putopisa hvali Bošnjake, za koje kaže: "kako im je jezik, tako su i oni čisti, dobri i razumljivi ljudi". Govori o bosanskom jeziku koji je po njemu blizak latinskom, a spominje i bosansko-turski rječnik M. H. Uskufije.

- Jedan od prvih gramatičara, Bartol Kašić (Pag 1575 – Rim 1650), rođeni čakavac, odlučuje se za štokavštinu bosanskog tipa, kakva je Divkovićeva, te se u svom "Ritualu rimskom" (Rim, 1640) ističe da je za stvaranje zajedničkog književnog jezika (lingua communis) u južnoslavenskim krajevima potrebno izabrati jedan govor (on se zalaže za bosanski slijedeći na taj način preporuke Kongregacije za propagandu vjere i svojih poglavara iz Rima).
- Isusovac Jakov Mikalja (1601–1654) u predgovoru "*Blagu Jezika slovinskoga*" iz 1649. želi kako kaže da uvrsti "najodabranije riječi i najljepše narječeje" dodajući da je "u ilirskom jeziku bosanski jezik najljepši", i da bi svi ilirski pisci trebali nastojati da njim pišu.
- Dubrovački dramatičar Đono (Junije) Palmotić opredijelio se za govor "susjednih Bošnjaka", ističući ljepotu tog govora.
- Hrvatski pjesnik Andrija Kačić Miošić (1704–1760) autor "Razgovora ugodnog", snažno afirmiše štokavštinu; svoju je "Korabljicu" "prinio iz knjiga latinskih, italijanskih i hronika Pavla Vitezovića" u "jezik bosanski".
- Bosanski jezik spominje, pored srpskog, hrvatskog, češkog i poljskog i pisac Matija Antun Reljković (1732-1798).
- Antun Kanižić, Francesco Maria Appendini (1808. u Dubrovniku pojavila se njegova *Grammatica della lingua illirica*, u čijem predgovoru ističe da je od svih dijalekata ilirski ili dalmatinsko-bosanski najsavršeniji), Ivan Popović (kome je bosanski govor među slavenskim isto što i atički među grčkim), u nastojanju da Južni Slaveni formiraju jedinstven književni jezik, zalažu se za usvajanje bosanskog govora još mnogo prije Bečkog dogovora iz 1850.
- Alberto Fortis (1741–1803); 1774. u Veneciji u djelu "Viaggio in Dalmazia" objavio i u originalu i prevodu na italijanski - znamenitu bosansku baladu Hasanaginicu - jezik Morlaka naziva: ilirskim, morlačkim i bosanskim.
- Mula Mustafa Bašeskija u svom *Ljetopisu* spominje Mula Hasana Nikšićanina (1780), koji govori pola turskim, pola bosanskim jezikom.
- Naziv bosanski jezik upotrebljavaju i Slavonci Ivan Grličić (župnik u Đakovu, 1707) i Matija Petar Katančić (1831. u Budimu objavio u šest knjiga prevod Svetog pisma "u jezik Slavno-Illyricski izgovora Bosanskog").

Latinski jezik|latinski]] i bosanski jezik iz 1827 (čuva se u Muzeju franjevačkog samostana Svetog Duha u Fojnici)]]

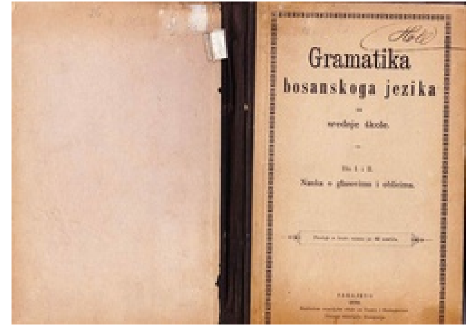
Udžbenik za

- Prema svjedočenju Matije Mažuranića (*Pogled u Bosnu učinjen 1839–1840*, Zagreb, 1842, str. 54), sarajevski paša, iako "dobro znade turski, arapski i arnautski", ne voli da neko pred njim govori turski i ističe "da je naš slavni bošnjački jezik od svih najljepši na svijetu". U *Putopisu* se kaže da se u Bosni "eglendiše Bošnjački".
- Svoj jezik naziva bosanskim i Stočanin Halil Hrle, prevodilac s arapskog ("Kasidei burdei bosnevi", Stolac, 1849).
- Hercegovački pravoslavni prvaci, među kojima i Prokopije Čokorilo, traže od Ali-paše Rizvanbegovića da se za vladiku postavi čovjek vičan bosanskom jeziku. Bosanski biskup Vujičić još je 1881. ovaj jezik zvao bosanskim.
- I hercegovački ustanici su ga tako zvali: Pero Tunguz, jedan od njihovih vođa, znao je reći: "Razumi me, čoeče, bosanski ti govorim!"
- Autor prvog štampanog alhamijado teksta, s prvim pokušajem stvaranja stabilnijeg arabičkog pravopisnog uzusa za štampanu praksu, jest Mustafa Rakim (1868. objavio je u Istanbulu djelo *Ovo je od virovanja na bosanski jezik kitab*). Autorstvo tog djela inače je pripisivano Mehmedu Agiću iz Bosanskog Broda.

Gramatika bosanskoga jezika (1890)|*Gramatika bosanskoga jezika]]* iz 1890.]]

- Mostarac Omer Humo (umro 1880), narodni prosvjetitelj, koji se borio za uvođenje narodnog jezika u škole, na kraju svog Ilmihala (*Sehletul vusul*, Sarajevo, 1875; to je prva knjiga pisana arebicom a bosanskim jezikom, objavljena u Bosni i Hercegovini) kaže: "Ah, da je Bog do meni bio avaki bosanski

pisani ćitab", a u pjesmi "Stihovi zahvale na bosanskom jeziku": "Brez šubhe (sumnje) je babin jezik najlašnji, svatko njime vama vikom besidi, slatka braćo, Bošnjaci, hak (istinu) vam Omer govori". Autor je i pjesme "Dova na bosanskom".

- *Gramatika bosanskoga jezika za srednje škole nepotpisanog autora Frane Vuletića prva je gramatika u Bosni i Hercegovini za interkonfesionalno školstvo. Zemaljska vlada Bosne i Hercegovine štampala ju je 1890. Doživjela je više izdanja i bila u upotrebi do 1911, s tim što od 1908. nosi naziv* Gramatika srpsko-hrvatskog jezika.
- Salih Gašović, rodom Nikšićanin, autor je *Mevluda* (*Časni mevlud na bosanski jezik*, Sarajevo, 1878; zapravo je to prepjev *Mevluda* Sulejmana Čelebije), za čiji nastanak kaže: "Mološe me kolašinski prviši: Mevlud nami daj bosanski napiši."
- Ibrahim Edhem Berbić štampao je *Bosansko-turski učitelj* (1893. u Istanbulu), Ibrahim Seljubac (1900) "Novu bosansku elifnicu", a u tom duhu radili su i drugi autori vjerskih udžbenika (npr. Junuz Remzi Stovro).
- Sejfudin Proho izdao je 1907. u Sarajevu "Tedžvidi-inas (na najlakši i najkraći način bosanski jezik)".
- Iste godine u Sarajevu izlazi "Tedžvidi edaijjei bosnevi" Ibrahima Saliha Puške.
- 1908. u Sarajevu se pojavljuje djelo M. Dž. Čauševića *Bergivija*, koje je uredništvo "Tarika" prevelo na bosanski jezik, "radi općenite koristi".
- Arif Sarajlija također je dao svoju verziju prevoda *Mevluda* S. Čelebije, ("Terdžuman mevludski na jezik bosanski", Istanbul, 1909).
- Franjevci su 1894. otpisivali M. P. Desančiću da ne govore srpski nego bosanski.
- Gradonačelnik Mostara I. Kapetanović na jednoj sjednici 1895. zabranjuje da gospodin Stagner nešto kaže na njemačkom jeziku; u zapisniku je navedeno kako je rekao "da mi ovdje nismo u Beču niti Grazu već u Mostaru i da treba da se govori bosanski, da svi razumimo".
- U doba austro-ugarske uprave naziv bosanski jezik (Kallay ga je forsirao svojom nacionalnom politikom da suzbije hrvatski i srpski nacionalni pokret) postaje i službeni, ali ga ta uprava poslije i napušta, prihvatajući ime srpskohrvatski jezik (forsirao ga je baron Burijan, čime je napustio Kallayevu nacionalnu politiku). Potiskivanje bosanskog jezika ustranu jasno je vidljivo i po datumima. Od 1. 1. 1879. upotrebljavan je naziv bosanski jezik – kao službeni jezik u Bosni i Hercegovini. Od 23. 1. 1879. na sjednici Bosanske komisije bilo je zauzeto stanovište da se naziva "bosanski zemaljski jezik". No, u provizornom poslovniku za organe vlasti u Bosni i Hercegovini od 16. februara 1879. već je upotrijebljena oznaka "srpsko-hrvatski jezik". Naredbom Zemaljske vlade od 4. 10. 1907. određeno je da se "ima posve napustiti naziv 'bosanski jezik' i da se imade zemaljski jezik nazivati 'srpsko-hrvatski jezik'.
- Prvi štampani kalendar "Tursko-bosanski rječnik" (Bitoj, 1912) što ga je sastavio Ahmed Kulender.

Predosmanlijsko doba

U ovo doba (do 1463) spadaju jezički spomenici koje, u različitim stepenima, oblicima i na različitim mjestima, bosanski jezik dijeli s hrvatskim i srpskim. To, što veći dio tih jezičkih spomenika nije formalno integrisan u korpus bosanske pismenosti nije previše relevantno, jer je nijedan jezik ne nastaje niotkuda. Stoga, za historiju bosanskog jezika vrijedi:

- pisani korpus je od 10. ili 11. stoljeća, prvo na glagoljici, a kasnije na bosančici ili bosanskoj ćirilici. Glavni spomenici mogu se svrstati u tri kategorije:

a) spisi Bosanske crkve, 10–15 prepisa dijelova Novog zavjeta i Psaltira. Jezik je staroslavenski / crkvenoslavenski s unosima narodnog bosanskog govora (ikavizam koji se pojavljuje kao intruzija u dijelovima tekstova gdje je staroslavenski *jat* eksplicite upisan: svidoci, vrime, lipo). Većina tekstova potječe iz 14. i 15. stoljeća, a rasuti su širom svijeta. Najpoznatiji je Hvalov zbornik, pisan oko 1400. za vojvodu Hrvoja u Omišu, te Kopitarovo evanđelje i Mletačka apokalipsa.

b) tekstovi velikaša i kraljevske kuće Kotromanića, uglavnom mješavina staroslavenskog i narodnog bosanskog govora. Zavisno od kancelarije, pisara i prepisa, stepen narodnog bosanskog jezika varira. Pismo je bosančica, a u većini kasnijih povelja (od kraja 14. stoljeća do 1463) preovladava narodni bosanski jezik, najviše ikavskošćakavski (pojde,

dojde, človik, priko, misto), a katkad jekavski, ponajviše u Humu (viere, ini(j)em dubrovačkiem draziem pr'jatelem). Prvi diplomatsko-trgovinski spis je Povelja Kulina bana 1189, na starobosanskom s elementima narodnog bosanskog govora (npr. "oca", a ne "otca"), dok je većina iz 14. i 15. stoljeća. Najveći dio povelja čuva se u Hrvatskoj, u Dubrovačkom arhivu.

c) natpisi na bilizima (mramorovima, steććima), nadgrobnim spomenicima Bošnjana (predaka današnjih Bošnjaka) prije i neposredno nakon turskog osvajanja. Iako stećaka ima blizu 60.000 (najčešća brojka), onih s natpisima je manji broj, približno 1.000. Jezik je uglavnom štokavsko-čakavski ikavski, a rjeđe ima jekavskih oblika. Većina stećaka je u području Hercegovine i srednje Bosne, iako ih ima i u istočnoj, a nešto i u zapadnoj Bosni. Veći dio datiranih stećaka potječe iz razdoblja od 14. do 16. stoljeća iako se sreću i primjeri iz 13. i 17. stoljeća.

- dijalekatski, u području Bosne i Huma se dogodila narječna diferencijacija od 12. do 15. stoljeća, u kojoj je u većini Bosne i Huma prevladala tronaglasna, zapadna štokavština. Na jugu i u srednjoj Bosni dominira štokavski, a na sjeveru šćakavski idiom; također, na zapadu i u centru ikavica, na istoku jekavica.

Osmanlijsko doba

Po osmanlijskom osvajanju, koje je započelo 1463. godine, a nastavilo se u raznim područjima današnje Bosne i Hercegovine u narednih 50 godina, dolazi do znatnih jezičkih promjena. Naime, dijalekatska karta koja se formirala od 15 / 16. stoljeća mijenjala je oblike govora pojedinih područja, ali ne i samu strukturu. Osnovne karakteristike društvenih promjena u Bosni bile su seobe stanovništva. Na jezičkom području dolazi do novoštokavskih inovacija, tj. glasovnih i morfoloških promjena koje su stvorile novoštokavski supstrat za kasnije standardne jezike. Novoštokavski govori su potekli iz sliva rijeke Neretve i širili se na sjever, zapad i istok. Glavne razlike u odnosu na staroštokavske govore (koji i dalje postoje na znatnom dijelu Bosne i Hercegovine) su: četveroakcenatski sistem, pojava duge množine (grad/gradovi prema staroštokavskoj množini gradi), izjednačavanje padeža u dativu, lokativu i instrumentalu, kao i definitivna uspostava sufiksalnog *–o* u participu umjesto *–l* (govorio / govoril), te gubitak fonema "h" u većini govora ('oću, 'ajde). Bošnjaci su zadržali to slovo u mnogo više riječi nego Srbi i Hrvati. Od vanlingvističkih faktora koji se često spominju (ili površno interpretiraju) u popularnoj literaturi vezanoj za problematiku jezika u sadašnjoj Bosni i Hercegovini valja izdvojiti sljedeće:

a) Prvi se odnosi na nacionalno ime Bošnjaka. Izvorno ime "Bošnjanin" (u latinskim izvorima sing. "Bosnensis") označava narod Bosne u srednjem vijeku. Na području Bosne su jako dugo živjeli Iliri a tu došli i neki Kelti i Goti koji su se mješali sa Ilirima. Oko 7. stoljeća na područje Bosne i Hercegovine došli su Slaveni i Avari i misli se da su najveći narodi bili Slaveni i Iliri, ali su svi prihvatili slavenski jezik i ime države je postalo Bosna od ilirske riječi Bosona, a narod te države je sebi dao ime Bošnjani. U srednjem vijeku to ime upotrebljavaju svi i to se može vidjeti i u starobosanskim poveljama, kao, recimo, onih u kojima se Bošnjanin kontrastira sa Dubrovčanin (prva takva je iz vremena bana Stjepana II Kotromanića). Napokon, krajem 14. i u prvoj polovini 15. stoljeća, vidimo i sasvim jasne pokazatelje korištenja termina Bošnjanin i u nedvojbeno etničkom smislu, u kojim ih se razdvaja od ostalih podanika bosanske države. Primjer toga je povelja kralja Tvrtka II u kojoj se kaže "Kto godi je Bošnjanin ali Kraljevstva bosanskoga prije rata bil dlžan komu godi Dubrovčaninu...".

Ime "Bošnjak" (greškom ponekad smatrano turciziranom riječju "Bošnjanin", ustvari normalna formacija sa sufiksom -*(j)ak*, poput *Poljak*, *Skopljak* itd.) korišteno je, dakle, u početnom periodu turske vladavine. Tokom osmanlijske vlasti ta riječ se udomaćila i označavala je svakog pripadnika zemlje Bosne ("Bošnjak-milleti"), pa i izraz "Bošnjak-kavmi" znači samo bošnjački narod. Nedvojbeno korištenje termina Bošnjak u narodnosnom smislu vidimo kod poznatog turskog putopisca Evlije Čelebije, koji ponekad pri svojim opisima mjesta dodaje i stanovništvo koje u njima živi. Tako iz njegovih opisa vidimo da u Srebrenici žive Bošnjaci, Srbi i Bugari, u Herceg-Novom Bošnjaci, Hrvati i Arnauti itd.

Tokom turske vladavine naziv Bošnjak odnosio se na ime jednog naroda s tri vjere, međutim, nakon propagandnih aktivnosti srpskih i hrvatskih misionara za vrijeme austro-ugarske vladavine Bošnjaci katolici i Bošnjaci pravoslavci počinju se identificirati sa Srbima i Hrvatima, ali mali broj Bošnjaka pravoslavaca i Bošnjaka katolika i Bošnjaci muslimani ostaju u bošnjačkoj naciji.

b) druga sporna tema odnosi se na današnje ime jezika, bosansko. Budući da se oznaka za pripadnike bosanske države pojavljuje od 10. i 11. stoljeća u grčkim i latinskim izvorima da bi se nastavila u staroslavenskim, domaćem vernakularu i evropskim jezicima, potrebno je dati sumarni pregled, prvenstveno zato što je riječ o jednom od glavnih

sporova o imenovanju jezika, najčešće kod Hrvata i Srba (koji su tokom historije imali pretenzije na bosansku teritoriju). Poznato je da Hrvati i Srbi smatraju da bi racionalno bilo da se jezik Bošnjaka zove bošnjački, a ne bosanski. S druge strane, Bošnjaci svoj jezik oduvijek osjećaju i nazivaju bosanskim.

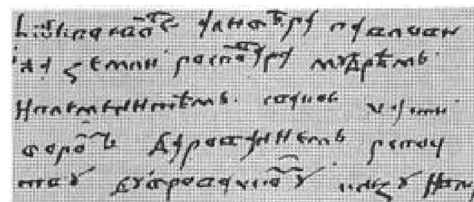
Alhamijado književnost i formiranje vernakulara

Glavni članak: Alhamijado književnost

U 15. i 16. stoljeću počinje novo doba u historiji bosanskog jezika. Bosanski jezik je temeljen na staroj jezičkoj baštini, pretežno na razgovornom jeziku kakvog nalazimo na mramorima ili stećcima, kao i na zatečenom jezičkom stanju. Na dijalekatskom nivou, može se ugrubo reći da su Bošnjaci zapadno od linije koja povezuje poriječja Neretve i Bosne štokavski ikavci s čakavskim elementima, a istočno šćakavski i štokavski ijekavci. Bošnjačko stanovništvo koje se se širilo zajedno s osmanlijskim jedinicama iz područja sadašnje Crne Gore, zapadne Srbije i istočne Hercegovine, je donijelo uglavnom novoštokavski ijekavski dijalekt.

Na području sadašnje Bosne i Hercegovine dijalekatska karta je uveliko izmijenjena u odnosu na predosmanlijsko razdoblje, no, dosta je karakteristika ostalo, sudi li se po dijalektološkim istraživanjima: čakavsko narječje Bihaćke regije zamijenjeno je arhaičnim šćakavsko ikavskim, idiomom o kojem se dijalektolozi još spore; srednja Bosna je ostala štokavsko ikavska, kakva je i bila, a istočniji dijelovi šćakavsko ijekavski. Što se tiče prostorne rasprostranjenosti, najveće promjene su zabilježene na području tzv. Turske Hrvatske ili Bosanske krajine, posebno Dubica, Banja Luka, Bosanski Novi, Mrkonjić Grad (ranije poznat kao Varcar Vakuf itd., gdje je novoštokavski ijekavski zamijenio čakavski i štokavski ikavski. Sumarno, bosanski jezik od 15. do 19. stoljeća bi se moglo reći da je uglavnom, uz manje izmjene, ostao isti ili se prirodno dalje razvijao na većem dijelu sadašnje Bosne i Hercegovine; jedini izuzetak čini prostrano područje Bosanske krajine i manjim dijelom, Podrinja i Semberije.

Prema tome, u 15. i 16. stoljeću dolazi do novog pomaka u razvoju bosanskog jezika, koji sazrijeva u novom okruženju orijentalnog civlizacijskog kruga i temeljen na jezičkoj baštini stare Bosne iz srednjeg vijeka. Poznata je činjenica da nerijetko zanemarivana ostvarenja postaju, *post festum* gledano, proslavljenim temeljima budućnosti. U književnosti dobar je primjer Voltaire, koji je mislio steći slavu epovima (sada uglavnom zaboravljenim), dok su za razonodu napisani kratki romani kao "Candide" ostali piščevo trajno nasljeđe koje ga je proslavilo. Sličan je slučaj s bošnjačkom alhamijado (sreću se još i varijante kao aljamiado, aljamijado, alhamiado) književnošću, koja je služila za razonodu svojim tvorcima koji su vlastitu kreativnu energiju uglavnom usmjerili na djela pisana klasičnim orijentalnim jezicima: arapskom, turskom i farsiju/perzijskom. No, tok historije je progutao ta njihova djela visokih ambicija, položivši ih u nepregledno more islamsko-orijentalne književnosti na centralnim jezicima islama. Ono što je ostalo, i po čemu su Mehmed Uskufi, Hasan Kaimija, Sirrija, Umihana Čuvidina i mnogi drugi zapamćeni jeste stvaralaštvo na bosanskom jeziku.

Dio pisma dubrovačkom knezu i vlasteli Ali-bega Pavlovića, XVI st.

Još u ranom dobu javlja se dvostruka pismenost – na bosančici i arebici (ili arabici), modificiranom arapskom pismu, u nekim elementima prilagođenom glasovnim karakteristikama bosanskog jezika.

A B C Č Ć D Dž Đ E F G H I J K L Lj M N Nj O P Q R S Š T U V W X Y Z Ž Ju Je ja

Latinica, bosančica i arebica, historijska pisma bosanskog jezika

Alhamijado književnost dala je više od 100 djela, i pjesničkih i proznih. U pjesničkom izrazu dominiraju islamske forme: ilahije, kaside, zatim poučne, satirično-političke i društveno-kritičke pjesme, te vjerski spjevovi, dok u prozi nalazimo udžbenike, praktične priručnike, vjersko-poučnu literaturu i slično. Prema podacima, koje je objelodanio

Muhamed Hadžijahić u knjizi "Bosansko-Hercegovačka književna hrestomatija", 1. dio, "Starija književnost", Sarajevo 1974. prvi pjesnik na bosanskom narodnom jeziku bijaše Ajvaz Dedo, čija je pjesma o prodoru kralja Matijaša u Bosnu datirana oko 1480.

Književnost Bošnjaka na bosanskom jeziku u pregledu starije književnosti nije hronološki uređena, i uz poznata imena (Uskufi, Kaimija, Čuvidina) dominiraju anonimi iz raznih zbirki, prvenstveno one samog Hadžijahića. Tekstovi se dijele na ljubavne pjesme, pobožne, didaktične, refleksije na savremene događaje, arzuhale, legende i molitve. Većina djela je anonimnog postanka, a spomenuti autori su Zirai (Aršinović), Fejzo Softa (iz Travnika, bez datuma), Mehmed Hevaji Uskufi (prva polovina 17. stoljeća, Tuzla), Hasan Kaimija (Sarajlija, umro u Zvorniku 1691/2), Karahodža (1779. učenik u Banjoj Luci, tekst nastao u Žepču), Ajvaz-dedo (možda najstariji tekst, 1480?), Umihana Čuvidina (umrla oko 1870), Hadži Jusuf Livnjak (jedan od najstarijih predstavnika), Mehmed-aga Pruščanin ("Duvanjski arzuhal", oko 1728). Općenito, ako je datacija tačna, može se reći da se radi o neprekinutom korpusu od 1480. do, bar, 1850 (a vjerovatno i kasnije). Tekstovi su na arebici, a potječu iz svih krajeva Bosne i Hercegovine, no, najviše iz stare Bosne (Sarajevo, Tuzla), te Donjih Kraja (Duvno, Livno,..) i Hercegovine (Mostar,..). Zbirke i izvori su uglavnom Bašagićeva, Ćorović-Kemurina, Nametkova, te muzeji i ostale institucije u Bosni i Hercegovini (dobar dio je bio u Hadžijahićevoj privatnoj zbirci). Jezik se mijenja kroz vrijeme, no neke karakteristike ostaju vidljive: većina je pjesama štokavsko ikavska, a dijelom i jekavska. Praktički su nestali čakavski oblici, koji se nalaze vrlo rijetko ("črn"), dok turcizmi rastu, pa su neke pjesme skoro nerazumljive zbog potrebe stalnog zagledanja u rječnik. Prosjek je približno 20% turcizama u tekstu, dok u početnoj, možda najstarijoj Ajvaz-dedinoj kasidi iz 1480, o prodoru kralja Matijaša u Bosnu, nema orijentalizama osim 2–3 (vada - rok, rahmet - milost, bo kaside - ovu poučnu pjesmu). Duvanjski arzuhal sačuvan je na turskom pod imenom "Bosandža lisanile arzuhal" (Molba na bosanskom jeziku), "Bošnjakuša" Karahodžina (žepački izraz, istočnobosanski u jekavsko-ikavskoj mješavini, pretovaren turcizmima; također, u njoj nalazimo šćakavske oblike poput "dojde"). Jedna je pjesma zanimljiva zbog očitog uticaja dubrovačko-dalmatinske književnosti (sonetna forma, hrvatski formalni izraz (tko, gospoje u vokativu, bez turcizama), datirana oko 1750.

Uskufi je autor prvog bosanskog rječnika, i to je prvi eksplicitni spomen bosanskog jezika od autora Bošnjaka. Rječnik je dovršen 1631. i objavljen pod imenom *Makbuli-arif*, a poznatiji pod popularnim nazivom *Potur-šahidija*, napisan po uzoru na sličan perzijsko-turski rječnik *Tuhfe-i šahidi* turskog pjesnika Ibrahima Šahidija. Riječ je o rimovanom bosansko-turskom rječniku štokavsko-ikavskog narječja. To djelo ima približno 700 riječi koje se objašnjavaju u 330 stihova.

Kao zaključak, moglo bi se navesti da alhamijado književna produkcija, ako se gleda jezička struktura, pokazuje sljedeće karakteristike:

- relativno ujednačen jezički idiom, štokavsko ikavski i jekavski;
- vokabular u kojem je vidljiv porast udjela turcizama, i koji su se najviše ukorijenili na poljima vjerske terminologije, porodičnih i društvenih odnosa, kao i zanata;
- promjene u morfologiji koje su vidljive u tvorbi riječi, posebno u pojavi sufiksa tipa *–lija* ili *–džija* (*sevdalija*, *kujundžija*), kao i onomastici i toponimima (prezimena kao *Haramija*, imena mjesta kao *Sarajevo*, *Tuzla*, *Donji Vakuf* itd.).

Bošnjačko stanovništvo, za razliku od ostalih govornika štokavskog narječja, čuva fonem H u većini slučajeva kad on nestaje u novoštokavštini (*hoću*, *hajde*). Lingvisti kao uzrok toga uzimaju u obzir činjenicu da su većina Bošnjaka bili Bošnjaci muslimani, pa se odgovor traži u vjerskom odgoju zasnovanom na Kur'anu, koji djeluje u očuvanju tog fonema (u arapskom, uz obično H, postoje još dva slična fonema). Bošnjaci pravoslavci i Bošnjaci katolici sigurno su ga sačuvali uslijed kontakta s Bošnjacima muslimanima iako su ga u nekim riječima odbacili. Bosanski jezik, za razliku od srpskog i hrvatskog, većinom je zadržao glas H, a i primio mnogo više orijentalizama, što se može objasniti orijentalnim načinom života Bošnjaka.

Usmena književnost

Najpoznatija bošnjačka narodna umotvorina, pjesma "Hasanaginica", postigla je svjetsku slavu prvo kao "ilirska pjesanca" koju je zabilježio Alberto Fortis u svom putopisu, a koja je ubrzo prodrla u evropska kulturna središta krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Vuk Karadžić je tu izvorno štokavsko-ikavsku (pa i čakavsku - tako ju je Fortisu u Splitu recitirao hrvatski kulturni radnik Giulio Bajamonti) pjesancu, koja opisuje zbivanja isključivo u bošnjačkoj sredini, i to

u ondašnjoj turskoj Dalmaciji, u Imotskom - predstavio njemačkoj i evropskoj javnosti kao vrhunac srpske narodne poezije. Hasanaginica, koja nije isključivo bošnjačka po uticaju ni raširenosti, ali jest po postanku i nastanku - još nije dostojno nacionalno atribuirana usprkos raspadu serbo-kroatizma kao discipline.

No, sve u svemu, može se reći da bošnjačka narodna poezija, epska i lirska, zauzima vidan dio stvaralaštva Bošnjaka. Najznačajnije su zbirke izašle u Hrvatskoj i inostranstvu (sakupljači pisci i etnolozi Luka Marjanović, Kosta Hörmann, Alija Nametak, Nasko Frndić, Milman Parry; krajem 20. stoljeća te su zbirke ponovno izdane i obrađene u redakciji Đenane Buturović i Muniba Maglajlića). Zbirke su opsežne - npr. Marjanovićeva, koja je sakupljana u Krajini, s "pivačem" Mehmedom Kolakovićem, te drugima, ima preko 255.000 stihova; Parryjeva, koja reproducira preko 12.000 stihova bjelopoljskog "Homera" Avde Međedovića. Za jezičku situaciju je važno sljedeće:

- epske i lirske pjesme, a i veoma popularne i rado bilježene sevdalinke, pružaju, u pogledu jezičkog izraza, očekivanu sliku-unatoč "prepravljanju" tekstova tokom vremena (npr. uklanjanje raznih jezičkodijalekatskih osebujnosti, a katkad i nedopustive intervencije u tekstu koje su se očitovale u dodavanju ili oduzimanju riječi ili cijelih stihova), vidljivo je da je usmeno bošnjačko stvaralaštvo, na dijalekatskom nivou, ostvareno na bosansko-dalmatinskom, istočno-bosanskom, istočnohercegovačko-krajiškom i zetsko-sandžačkom dijalektu
- narodne pjesme imaju osjetno veći udio turcizama, ili islamskih orijentalizama u vokabularu, nego što je to uobičajeno u razgovornom jeziku

U formalnoj standardizaciji bosanskog jezika narodno bošnjačko stvaralaštvo je učestvovalo u mjeri kojoj je to bilo moguće, a to znači da se njegov uticaj osjetio ponajviše na većoj zastupljenosti turcizama. No, budući da moderna civilizacija već ima u velikoj mjeri izgrađen vokabular, uticaj narodne poezije i usmenog stvaralaštva je uglavnom ograničen na rječnik tradicionalnih zanimanja i zanata, porodičnih odnosa i vjersko-običajne terminologije.

Književnost i pismenost na orijentalnim jezicima

Bošnjaci su, osim alhamijado literature na narodnom jeziku, razvili bogatu i raznovrsnu pismenost na orijentalnim jezicima, prije svega turskom. Taj fenomen je istražen u djelima Safveta Bašagića, Muhameda Mujezinovića, Hazima Šabanovića, Fehima Nametka i Smaila Balića. Esencijalno, riječ je o izuzetno vitalnoj spisateljskoj aktivnosti koja je pokrivala velik dio ljudske aktivnosti (lirsku i mističnu poeziju, teologiju, medicinu, matematiku, logiku, alhemiju, astronomiju, filologiju, putopise, naznake historiografije,..)- i to golema većina na turskom, manji dio na arapskom, te najmanji na perzijskom. Među mnogobrojnim autorima se ističu Hasan Kafi Pruščak, Šejh Jujo, Nerkesi, Derviš-paša Bošnjak, Arif Rizvanbegović Stočević, Mula Mustafa Bašeskija, Salih Muvekkit, Fevzija Mostarac, Muhamed Enveri Kadrić... Veliki je dio tih tekstova ostao je aktuelan, jer je posvećen političko-historijskoj problematici (razne bune, upad Eugena Savojskog u Sarajevo, ..), te opisima Rusije koje su napisali zarobljenici iz Bosne. Tu su i značajna djela historiografije među Bošnjacima (Muvekkit, Kadrić), a jezik je, ako je izričito spomenut, najčešće imenovan bosanskim. U taj dio korpusa bošnjačke pismenosti i književnosti spada o brojna epigrafika na nišanima (grobljima), što je područje koje je sistematski obradio ugledni paleograf i epigrafičar Mehmed Mujezinović.

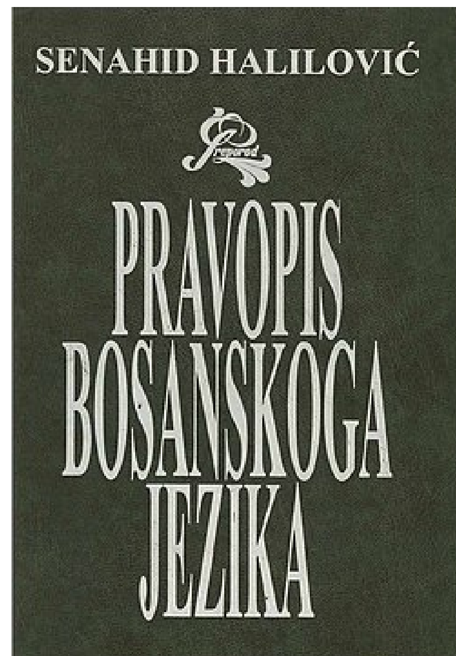
Situacija u 20. stoljeću i standardizacija

Tokom 20. stoljeća bosanski jezik je prošao kroz mnoge mijene, od kojih će biti zabilježene i komentirane samo najvažnije. Prvi, i vjerovatno najvažniji period u formiranju savremenog bosanskog jezika je razodoblje prijelaza 19. u 20. vijek, ili doba tzv. bošnjačke renesanse. Jezik najvažnijih autora tog vremena je, u većini svojih glavnih crta, praktički istovjetan sadašnjem, propisanom u pravopisnim priručnicima, gramatikama i rječnicima Isakovića, Halilovića i Jahića. Naravno, ovdje valja napomenuti da je taj jezički izraz bio više implicite normiran, tj. pokazivao je ujednačenost u praksi, bez pridržavanja strogih preskripcija jezičkih savjetnika. Potencijalni prigovor fizionomiji jezika u najistaknutijih autora tog doba (Bašagić, Ćazim Ćatić, Mulabdić) mogao bi se svesti na sljedeće: budući da su djela tih pisaca bili uglavnom objavljivana u Hrvatskoj, njihov jezički izraz nije reprezentativan jer odslikava ideološki izbor objavitelja i nekad i spomenutih autora. Taj, na prvi pogled racionalan prigovor, uvjerljivo je pobijen detaljnom gramatičkom, leksičkom i drugom tekstualnom analizom jezičkog izraza navedenih spisatelja, koja nepobitno pokazuje da se radi o logičkom produžetku i nasljedovanju bošnjačkog književnog izraza prošlih vijekova, a prvenstveno literature 19. stoljeća prije Austro-Ugarske okupacije. Drugo razdoblje je doba Kraljevine SHS ili, kasnije, Jugoslavije, kada je vršeno snažno posrbljavanje jezika u cijeloj ondašnjoj Jugoslaviji, a u Bosni i Hercegovini posebno. To je bilo najuočljivije na području pisma (ćirilica) i leksika (forsiranje karakteristično srpske terminologije: opština, vazduh, čas). No, istine radi treba reći da je u tome učestvovao, u ideološkom zanosu jugoslavenskog unitarizma, vjerovatno

veći broj Hrvata nego Bošnjaka u Bosni i Hercegovini, kao i da je zbog niskog stepena pismenosti u cijeloj zemlji i opće nerazvijenosti taj vid jezičkog planiranja bio kratkog dosega. Još kraćeg je bio puristički radikalizam u vrijeme NDH, kada je prirodna puristička tendencija hrvatskog jezika dovedena do apsurda. U tim vremenima je bosanski jezik bio između čekića i nakovnja, no, uspio je u djelima većeg broja pisaca sačuvati autentičan izraz (Enver Čolaković, Hasan Kikić, Hamdija Kreševljaković).

Odlike bosanskog standardnog jezika jesu sljedeće:

- bosanski jezik je, kao standardni jezik, jedan od jezika (uz hrvatski i srpski) koji slijede, uz različite stepene utjecaja, iz starijeg jezičkog naslijeđa nastalog na tlu Bosne i Hercegovine;
- jezički standard još nije u potpunosti u upotrebi na medijima bošnjačkog naroda u Bosni i Hercegovini;
- jezičke spomenike predturskog perioda, kakve nalazimo na natpisima na kamenim mramorima i u poveljama Kotromanića, odlikuje štokavsko narječje prožeto u većoj ili manjoj mjeri crkvenoslovenskim. Predturska Bosna je područje ćirilične pismenosti, imala je i svoje autentično i posebno pismo bosančici, dok se latinično pismo prvi put javlja za vrijeme Austro-Ugarske;
- jezički spomenici specifično bosanskog jezika (tj. oni koji nisu pisani na mješavini crkvenoslavenskog i vernakulara, kakvu nalazimo na natpisima na stećcima u 14. i 15. stoljeću) sežu u 16. i 17. stoljeće, u alhamijado književnost pisanoj na modificiranom arapskom alfabetu (arebica). Česta je bila i upotreba ćirilice, i to prvenstveno u korespondenciji bošnjačkih velikaša ("begovica", begovsko pismo)
- tokom 19. stoljeća (prvenstveno krajem stoljeća) pojavljuje se obimnija kulturna djelatnost Bošnjaka na jeziku koji je različito imenovan: srpsko-hrvatski, hrvatski, srpski, bosanski. Meša Selimović, autor djela *Derviš i smrt* i *Tvrđava*, i Izet Sarajlić neki su od poznatijih bosanskohercegovačkih pisaca, dok se u sandžačke pisce ubrajaju Husein Bašić, Ćamil Sijarić, Murat Baltić, Bajram Redžepagić i Safet Sijarić.

Pravopis bosanskoga jezika (1996)

Raspadom Jugoslavije i za vrijeme rata u Bosni i Hercegovini počela je konačna standardizacija bosanskog jezika, i to u rječniku Alije Isakovića, *Pravopisu* Senahida Halilovića i *Gramatici* Dževada Jahića, Senahida Halilovića i Ismaila Palića. Odlike bosanskog standardnog jezika, po propisima tih djela, jesu češća upotreba orijentalizama (turcizmi i arabizmi) i očuvanje fonema H i F u izvjesnom broju riječi kao odraz posebnosti govora Bošnjaka.

Bosanski jezik, uz srpski i hrvatski, jedan je od tri službena jezika u Bosni i Hercegovini.

Status

Nerijetko je dovođeno u pitanje postojanje bosanskog jezika. Pokušaj odgovora na to pitanje dao je ugledni hrvatski lingvist Radoslav Katičić:

> Poznato je također da je jezik ljudima uvijek i nosilac nekih vrijednosti, da se prema njemu opredjeljuju: osjećaju ga kao svoj ili tuđ, kao lijep ili ružan, kao njegovan ili zapušten. On im je simbol i uvijek nova potvrda duhovnog bića i narodnosne pripadnosti, on im je, kako veli Herder, prava domovina. Jezik je dakle taj koji jest ne samo zato što je takav, a ne drukčiji, što je postao tako, a ne drukčije, nego i po tomu što nosi te, a ne druge vrijednosti. To je vrijednosni vid jezičkog identiteta.[13]

Na formalnom naučnom nivou, teorijska lingvistika opisuje jezik preko sljedećih disciplina:

- fonetika
- fonologija
- morfologija

- tvorba riječi (u slavenskim jezicima obuhvatnija od morfologije)
- sintaksa
- semantika
- pragmatika
- lingvostilistika
- leksikologija.

Bosanski, hrvatski i srpski dijele (iako ne u potpunosti) temeljnu gramatiku (morfologiju i sintaksu), dok stepen slaganja u ostalim granama, od fonetike do stilistike i leksika varira – od većih podudaranja do dosta izraženih razlika. No, za bitnost jezika nije toliko važan stepen razlika ili sličnosti standardnih jezika kao sistema: svaki je standardni jezik otvoreni sistem karakteristične strukture i zakonitosti među povezanim disciplinama sistema, pa je to i presudna činjenica za utvrđivanje opstojnosti jezika.

Također pogledajte

- Međusobna razumljivost jezika
- Strane riječi u bosanskom jeziku
- Bosnizacija
- Vokalski sistem bosanskog jezika
- Prefiksi u bosanskom jeziku

Reference

1. "Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. - Rezultati popisa" (http://www.popis2013.ba/popis2013/doc/Popis2013prvoIzdanje.pdf) (PDF). Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine. Pristupljeno 9. 7. 2016.
2. Zvanični rezultati popisa na službenom sajtu Republičkog zavoda za statistiku Srbije (http://popis2011.stat.rs/)
3. Zvanični rezultati popisa na veb-sajtu Zavoda za statistiku Crne Gore (http://monstat.org/cg/page.php?id=534&pageid=322)
4. "Zvanični rezultati popisa Državnog zavoda za statistiku" (http://www.dzs.hr/).
5. (en) (mk) Census of Population, Households and Dwellings 2002 (http://www.stat.gov.mk/PublikaciiPoOblast_en.aspx?id=54&rbrObl=31)
6. "Popis stanovništva na Kosovu 2011" (https://web.archive.org/web/20160305024614/http://census.rks-gov.net/istarMDAS/MD/dawinciMD.jsp?a1=yC&a2=mF0&n=1UR906$$$$$&o=0D&v=1UR060ET00V71000000&p=0&sp=null&l=1&exp=0). Arhivirano s originala (http://census.rks-gov.net/istarMDAS/MD/dawinciMD.jsp?a1=yC&a2=mF0&n=1UR906$$$$$&o=0D&v=1UR060ET00V71000000&p=0&sp=null&l=1&exp=0), 5. 3. 2016. Pristupljeno 3. 10. 2013.
7. Art. 6 of the Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina (http://www.ohr.int/ohr-dept/legal/oth-legist/doc/fbih-constitution.doc) (en)
8. Driton Muharremi and Samedin Mehmeti (2013). *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe* (https://books.google.com/books?id=WZ1GAAAAQBAJ&pg=PA129). Springer. str. 129.
9. "European charter for regional or minority languages: Application of the charter in Serbia" (http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/EvaluationReports/SerbiaECRML1_en.pdf) (PDF). Council of Europe. 2009.
10. "Član 13. Ustava Crne Gore" (https://web.archive.org/web/20090617081137/http://www.pravda.gov.me/vijesti.php?akcija=rubrika&rubrika=121). Arhivirano s originala (http://www.pravda.gov.me/vijesti.php?akcija=rubrika&rubrika=121), 17. 6. 2009. Pristupljeno 19. 10. 2007.
11. Heinz Kloss i Grant McConnel, *Linguistic composition of the nations of the world*, vol. 5: "Europe and USSR", Presses de l'Université Laval, Québec, 1984; ISBN 2-7637-7044-4
12. *O bosanskom jeziku, o propadanju Bosne, i... o vama*, Midhat Riđanović; link (http://search.library.wisc.edu/catalog/ocn502872887)
13. Radoslav Katičić: *Novi jezikoslovni ogledi*, Zagreb, 1992.

Literatura

- Muhamed Huković, *Alhamiado književnost i njeni stvaraoci*, Sarajevo, 1980.
- Safvet-beg Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, Sarajevo, 1912.
- Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima*, Sarajevo, 1973.
- Alija Isaković, *Rječnik bosanskoga jezika*, Sarajevo
- Senahid Halilović, *Pravopis bosanskoga jezika*, Sarajevo, 1996.

Vanjski linkovi

- Pravopis.ba (http://www.pravopis.ba)
- Bosanski jezik - historijske činjenice (https://web.archive.org/web/20040606090944/http://www.geocities.com/famous_bosniaks/bosanski_jezik.html) (bs)
- Bosanski jezik (http://www.bosnianlanguage.com/) (bs) (en) (fr) (de)
- Sanoptikum - o bosanskom jeziku (https://web.archive.org/web/20040704084624/http://www.sanoptikum.org.yu/bosanski_jezik.htm) (bs)
- Povelja o bosanskom jeziku (https://web.archive.org/web/20060113161547/http://sanoptikum.org.yu/bosanski_jezik/povelja.htm) (bs)
- Learn Bosnian language (http://home.freeuk.net/iandart/index.htm) (en)
- O bosanskom jeziku (https://web.archive.org/web/20040606090944/http://www.geocities.com/famous_bosniaks/bosanski_jezik.html) (bs)
- Uči bosanski (http://ucibosanski.com/) (bs)
- Članak iz "DANI" o bosanskom jeziku (https://web.archive.org/web/20060505191501/http://www.bhdani.com/arhiva/134/t344a.htm) (bs)
- Bosanski jezik - Povijesna paradigma (https://web.archive.org/web/20051024033537/http://www.uknetwork.freeserve.co.uk/bosjezik.html) (bs)
- Pitanja i odgovori o bosanskom jeziku (http://bosanskijezik.blogger.ba/)
- Gramatika bosanskoga jezika za srednje škole iz 1890. (http://personal.inet.fi/cool/blt/gramatika.htm)
- Muhsin Rizvić: Bosna i Bošnjaci. Jezik i pismo (http://www.muhsinrizvic.ba/sadrzaj/MRizvic-Bosna_i_Bosnjaci_%20jezik_i_pismo.pdf)
- Lejla Nakaš: Konkordancijski rječnik ćirilskih povelja srednjovjekovne Bosne (https://www.scribd.com/doc/65315903/Lejla-Nakas-Konkordancijski-Rjecnik-Cirilskih-Povelja-Srednjovjekovne-Bosne)
- Senahid Halilović, Ilijas Tanović, Amela Šehović: Govor grada Sarajeva i razgovorni bosanski jezik (http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=63969f7dfeeec54e3d7c2b77845e138b)
- Časopis *Bosanski jezik* (https://www.scribd.com/doc/260396699/Casopis-Bosanski-Jezik)
- Dževad Jahić: Bosanski jezik u 100 pitanja i 100 odgovora (https://www.scribd.com/doc/132706074/Bosanski-Jezik-u-100-Pitanja-i-100-Odgovora)
- Senahid Halilović: Pravopis bosanskoga jezika (https://www.scribd.com/doc/129933331/Pravopis-bosanskog-jezika-Senahid-Halilović-1996)
- Jahić, Halilović, Palić: Gramatika bosanskoga jezika (https://www.scribd.com/doc/261256190/Gramatika-Bosanskoga-Jezika-Jahić-Halilović-Palić)

Commons ima datoteke na temu: **Bosanski jezik (https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Bosnian_language?uselang=bs)**

Wikicitati imaju citate vezane za: **Bosanski jezik**

- Dževad Jahić: Bošnjački narod i jezik (https://www.scribd.com/doc/202782875/Bosnjacki-Narod-i-Jezik)
- Korpus bosanskih tekstova na Univerzitetu u Oslu (http://www.tekstlab.uio.no/Bosnian/Korpus2.html)

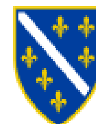
P · R · U (https://bs.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%A0ablon:Bosanski_jezik&action=edit)

Bosanski jezik

Pisma	Latinica · Ćirilica · Bosančica · Arebica
Dijalekti	Istočnobosanski · Istočnohercegovački · Sandžački · Zapadnobosanski · Zapadnohercegovački
Govori	Ijekavski · Ikavski · Ekavski
Historija	Starobosanski jezik
Gramatike	Gramatika bosanskoga jezika (1890) · Gramatika bosanskoga jezika (2000)
Rječnici	Rječnik bosanskoga jezika (Jahić) · Rječnik bosanskoga jezika (Šehović–Halilović–Palić) · Rječnik bosanskog jezika (Institut za jezik)
Regulatori	Institut za jezik u Sarajevu *(nezvanično)*
Povezane teme	Bosanski znakovni jezik

P · R · U (https://bs.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%A0ablon:Bo%C5%A1njaci&action=edit) **Bošnjaci**

Historija	Historija · Osmanlijsko Carstvo · Pokret za autonomiju Bosne · Austro-Ugarska · Prvi svjetski rat · Drugi svjetski rat · SFRJ · Rat u Bosni i Hercegovini · Savremeno doba
Područja koja naseljavaju	Demografija · Bosna i Hercegovina · Dijaspora · Kosovo · Sandžak · Albanija · Crna Gora · Hrvatska · Makedonija · Srbija · Slovenija · Turska · Sjeverna Amerika (SAD · Kanada)
Osobenosti	Imena · Književnost · Jezik · Kultura · Muzika · Religija · Poznati Bošnjaci · Tradicija
Organizacije	Bošnjačka akademija nauka i umjetnosti · Bošnjački institut · Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini · Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca
Simboli	Bosanski ljiljan
Ostalo	Antibošnjaštvo

P · R · U (https://bs.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%A0ablon:Slavenski_jezici&action=edit)

Slavenski jezici

Istočnoslavenski	bjeloruski · staroruski † · ruski · rusinski · ukrajinski
Zapadnoslavenski	češki · kašupski · knaanski † · donjolužičkosrpski · gornjolužičkosrpski · polapski † · poljski · pomorjanski † · slovački · slovinački † · šleski
Južnoslavenski	banatskobugarski · bosanski · bugarski · gradišćanskohrvatski · crkvenoslavenski · hrvatski · makedonski · moliškohrvatsko narječje · crnogorski · prekmurski · rezijanski · starocrkvenoslavenski † · srpski · srpskohrvatski † · slavenski (Grčka) · slovenski
Ostali	praslavenski † · rusenorsk † · slavenosrpski †

† Izumrli jezici